

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра банківської справи

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

на тему:

**“Напрями реформування банківської системи України в контексті
євроінтеграційних процесів”**

Студент групи ФБСм - 11
Спеціальності «Банківська справа»
Перович А. Я.

Керівник к.е.н., доцент Забчук Г.М.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: _____ ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)
_____ (підпис) (прізвище та ініціали)
_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. Економічна сутність та функції банківської системи	5
2. Структура та стратегія розвитку банківської системи в умовах євроінтеграційних процесів	12
3. Аналіз функціонування банківської сфери України в умовах євроінтеграції	20
4. Стратегічні напрями розвитку банківської системи в контексті євроінтеграції	32
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток конкурентоспроможної банківської системи в умовах глобалізації фінансових ринків є важливим завданням ефективного функціонування економіки держави. Залежність банківської системи від світових фінансових ринків робить її вразливою до фінансових криз, що негативно позначається на діяльності комерційних банків, їх стійкості та надійності. Світова фінансова криза загострила існуючі проблеми у банківському секторі економіки, до яких належать локальний характер банківських ринків, низький рівень капіталізації комерційних банків, висока концентрація капіталу в групі найбільших банків, низькі обсяги кредитування реального сектора економіки, наявність незабезпечених, ненадійних кредитів, проблема гарантування вкладів населення та відновлення довіри до банків. Характерною ознакою сучасного етапу розвитку банківської системи України є її тісна взаємодія з банківськими системами інших країн в умовах фінансової глобалізації. Участь України у євроінтеграційних процесах передбачає розширення діяльності іноземних банків в Україні, вихід вітчизняних комерційних на ринки банківських послуг інших країн, залучення ними капіталу на міжнародному фінансовому ринку та адаптацію українського банківського законодавства до міжнародних стандартів. Суперечливість розвитку банківської системи України в умовах фінансової глобалізації проявляється у підвищенні її чутливості до зовнішніх кризових явищ та можливості порушення національної фінансової безпеки. При цьому низький рівень капіталізації вітчизняних банківських установ не здатен захистити банківську систему України у разі виникнення зовнішніх або внутрішніх факторів дестабілізації та створює додаткові загрози порушення стабільності економіки країни.

Огляд літератури з теми дослідження. Значний внесок у розробку питань теорії і практики функціонування банківської системи здійснили зарубіжні вчені: Дж. М. Кейнс, Й. Шумпетер, А. Пігу, М. Фрідмен, П. Роуз, Дж. Сінкі. Серед російських вчених слід назвати праці Е. Жукова, В. Колеснікова, Л. Красавіної, О. Лаврушина, Ю.А. Львова. Означеній тематиці присвячено праці вітчизняних вчених-економістів, зокрема: О. Барановського, О. Васюренка, А. Гальчинського, О.

Дзюблюка, Б. Івасіва, Г. Карчевої, О. Кіреєва, В. Кротюка, І. Лютого, Б. Луціва, В. Міщенко, А. Мороза, Л. Примостки, М. Пуховкіної, М. Савлука, В. Суторміної, Р. Тиркала, С. Циганова. Дослідженню проблем глобалізації та її впливу на розвиток суспільства присвятили свої праці іноземні і вітчизняні економісти, серед яких О. Білорус, І. Бочан, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, Г. Маніловська, С. Сіденко, Дж. Сорос, Т. Циганкова, А. Філіпенко, Л. Яремко.

Теоретичне і практичне значення теми. Тема дослідження має важливе як теоретичне, так і практичне значення. Це пояснюється тим, що необхідним є врахування всіх можливих переваг і загроз фінансової глобалізації та особливостей функціонування вітчизняної банківської системи для розробки стратегії підвищення її конкурентоспроможності та стабільності.

Мета і завдання дослідження. Метою даної курсової роботи є дослідження теоретичних засад розвитку банківської системи в умовах глобалізації фінансових ринків з визначенням напрямів її трансформації та опрацювання практичних рекомендацій щодо удосконалення розвитку банківської системи в умовах глобалізації та інтернаціоналізації.

Для досягнення поставленої мети передбачено визначення наступних завдань:

- дослідити теоретичні основи банківської системи;
- охарактеризувати засади формування структури банківської системи;
- проаналізувати вплив глобалізації на розвиток банківської системи;
- дослідити тенденції розвитку банківської сфери України в глобалізаційних умовах;
- обґрунтувати стратегічні напрями розвитку банківської системи в контексті глобалізації та інтернаціоналізації.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування вітчизняної банківської системи в умовах глобалізації та інтернаціоналізації.

1. Економічна сутність та функції банківської системи

Враховуючи складність банківської системи, її багатофункціональність, специфічні особливості функціонування та розвитку в науковій економічній літературі існують різноманітні підходи до визначення поняття “банківська система”. Традиційно вважалося, що банківська система – це сукупність взаємопов’язаних її ланок, тобто це і центральний банк, і комерційні банки (універсальні та спеціалізовані). Такий підхід використовується, коли розглядаємо банківську систему з позицій інституційного тлумачення. Виокремлюють також і організаційний підхід, коли беруть до уваги ті види послуг, які надають банківські установи [8].

Незважаючи на систематичне використання в літературі терміна «банківська система», здебільшого увага авторів сконцентрована на описі сутності фінансового посередництва, ролі банків в економіці, їх функцій, завдань, структури банківської системи. Одне з найбільш загальних визначень дано О. Лаврушиним, яке представляє банківську систему як сукупність банків, банківської інфраструктури, банківського законодавства і банківського ринку, що перебувають у тісній взаємодії один з одним і зовнішнім середовищем [3, с. 51]. М. Тосунян пропонує доповнити вищенаведене визначення, включаючи в перелік елементів також союзи й асоціації й обґрунтовуючи це важливістю елементів самоврядування банківського бізнесу [23, с. 896]. У джерелах зарубіжних авторів поширене твердження про те, що банківська система – це сукупність банківських і небанківських фінансових установ, що виконують окремі банківські операції [4, с. 168], або сукупність універсальних, спеціалізованих банків та емісійного банку [13, с. 129]. Економічний словник визначає банківську систему як мережу комерційних банків та інших, більш спеціалізованих банків (інвестиційних, ощадних, торговельних), які приймають у населення, фірм та інших установ внески (депозити) і заощадження, забезпечують переказ грошей, надають позики і кредити, інвестують кошти в цінні папери корпорацій і держави та ін. [24, с. 67]. Ці підходи мають як загальні риси, так і істотні розходження.

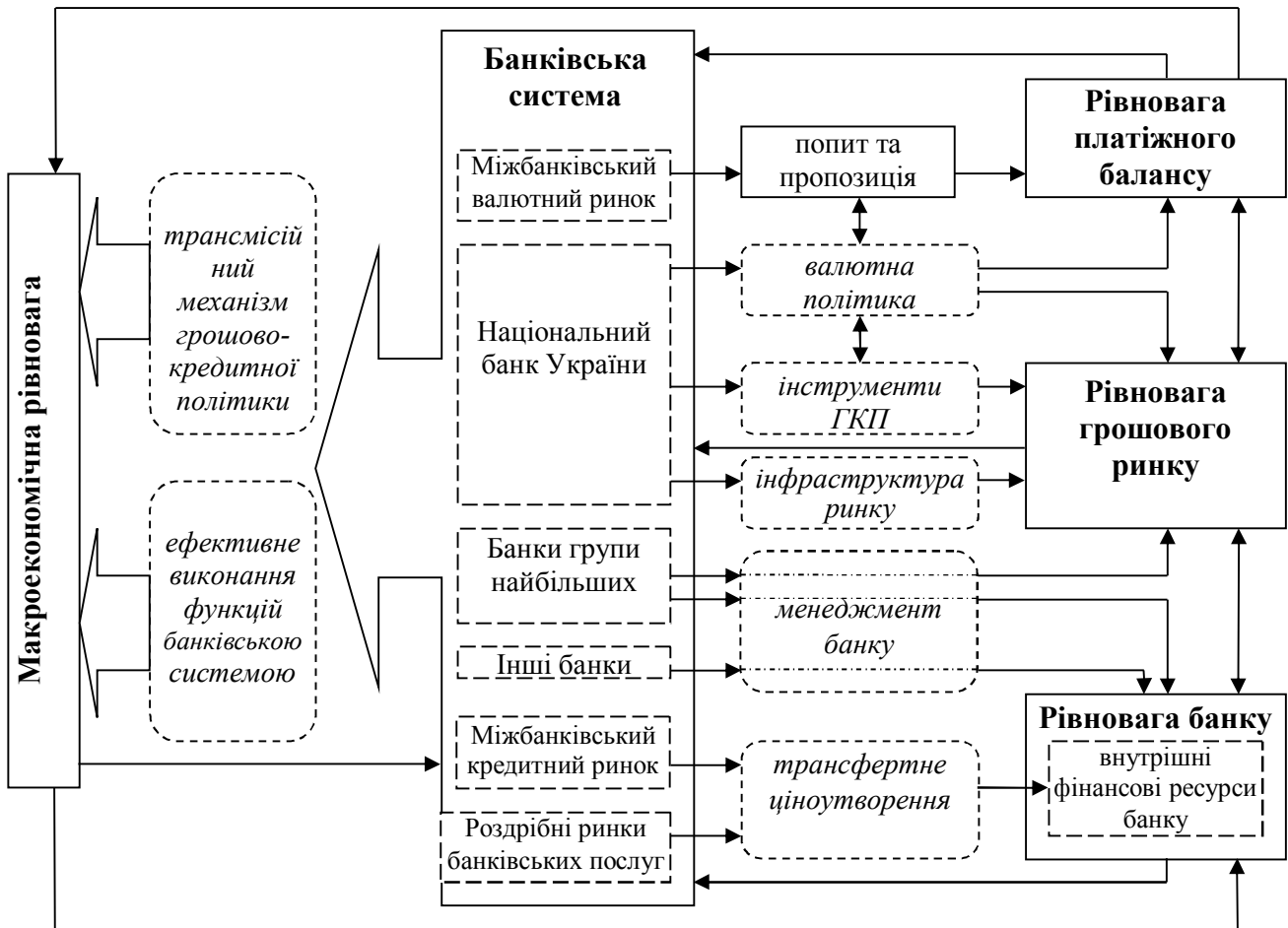
У енциклопедії банківської справи наведено визначення поняття “банківська система України” [11, с. 56-57], зміст якого подібний до наведеного вище, однак із нього виключено словосполучення “інші кредитні установи та інституції”. Дане уточнення обумовлено нормами вітчизняного законодавства, відповідно до яких забороняється займатись банківською діяльністю будь-яким іншим суб’єктам господарювання крім банків [25]. З іншого боку, у деяких країнах існують фінансові посередники, які виконують функції близькі до банківських установ, а їх діяльність регулюються центральним банком.

У відповідності до статті 4 закону України “Про банки та банківську діяльність” [25] банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України. Також елементами банківської системи вважатимемо оптові (міжбанківські) та роздрібні (депозитні та кредитні) ринки. На міжбанківському валютному ринку здійснюються конверсійні операції з основними видами валют. Під міжбанківським кредитним ринком розумітимемо сукупність депозитних та кредитних операцій у національній та іноземній валютах, що здійснюються як між комерційними банками, так і між банками та національним банком України. До роздрібних ринків ми, перш за все, відносимо ринки кредитних та депозитних банківських операцій з фізичними особами та суб’єктами господарювання які не є банками. Особливістю даних ринків є переважна частка даних операцій у структурі банківської діяльності та формування доходів або витрат за ними у вигляді відсотку.

О. В. Дзюблюк зводить суть банківської системи до сукупності усіх банків країни, які взаємодіють між собою, підпорядковуючись установленим нормам і правилам ведення банківської справи, з метою забезпечення можливості ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, кредитно-розрахункового обслуговування господарського обороту, а також стабільної діяльності банківських установ [9, с. 82].

Загальна структура механізмів впливу банківської системи на економіку зображена на рис. 1.1. Фундаментальною ідеєю даного рисунку є зображенням взаємозв’язку між складовими банківської системи які формують величини та між

економічними системами рівноваженість яких перебуває під впливом даних величин.

Рис. 1.1. Структура механізму впливу банківської системи на економіку [28, с. 54]

Найбільше впливає на рівноважний стан економіки дії Національного банку України. Крім того, центральний банк істотно впливає на інші складові банківської системи, які теж впливають на рівноважні стани. На відміну від інших видів рівноваги, макроекономічна рівновага формується внаслідок впливу банківської системи в цілому. Даний вид рівноваги перебуває під впливом трансмісійного механізму грошово-кредитної політики у формуванні, перетворенні та передачі імпульсів якого приймають участь усі складові банківської системи.

Основними ознаками банківської системи є:

– по-перше, банківська система є системою “відкритого типу”, що пов’язано із взаємодією банківської системи з іншими економічними системами, такими як податкова, бюджетна та ін., а також з її впливом на розвиток економічної системи країни та, навпаки, залежністю розвитку банківської системи від економічної ситуації в країні;

– по-друге, банківська система – це велика система, що є результатом структурної різноманітності, яка проявляється через велику кількість банків, банківських груп, системних банків, які ієрархічно організовані та мають свої локальні цілі функціонування і розвитку, а також підпорядковуються єдиним цілям, які проявляються в боротьбі кожного з них за прибутковість і ліквідність;

– по-третє, банківська система – це складна система, про що свідчить наявність складних взаємозв’язків, включаючи зворотні;

– по-четверте, ієрархічний порядок створення банківської системи проявляється у дворівневій побудові, коли центральний банк знаходиться на першому рівні, а всі інші банківські установи – на другому;

– по-п’яте, банківська система є динамічною, що пов’язано з динамічністю поведінки банків на фінансовому ринку;

– по-шосте, банківська система має здатність до самонастроювання, саморегулювання, саморозвитку, що проявляється в постійному її розвитку через адаптування до змін зовнішнього середовища та економічної ситуації в країні;

– по-сьоме, банківська система є цілеспрямованою. З одного боку, банківська система як підсистема національної економіки підпорядковується цілям економічної політики держави. А з іншого боку, можна виокремити і внутрішні цілі банківської системи. Відмітимо, що в різні періоди часу внутрішні цілі системи можуть змінюватися або корегуватися, що відображає неперервний процес розвитку системи [4, с. 169].

Ефективне виконання функцій банківською системою дає можливість забезпечити ефективне функціонування банківських установ зокрема, та економіки загалом. Виділяють два підходи до вивчення функцій банківської системи: вузький та широкий. Перший полягає у безпосередньому визначенні функцій банківської

системи, у межах другого акцентується на функціях центрального та комерційних банків. Наприклад, А.О. Єпіфанов, Н.Г. Маслак, І.В. Сало до функції банківської системи відносять: трансформаційну; створення платіжних засобів та регулювання грошової маси; забезпечення сталості банківської діяльності та грошового ринку (стабілізаційна) [12, с. 18].

На думку цих вчених, сутність трансформаційної функції полягає у зміні (трансформації) строків, обсягів та фінансових ризиків грошових ресурсів у процесі їх перерозподілу банками від суб'єктів що мають тимчасово вільні кошти (клієнти банків за пасивними операціями) до суб'єктів що мають потребу у даних коштах (клієнти банку за активними операціями).

Функція створення грошей і регулювання грошової маси полягає у можливості впливу банків на обсяг та структуру грошової маси у відповідності до зміни попиту на гроші. У даному контексті принциповим є вплив грошово-кредитного мультиплікатора.

Функція забезпечення сталості банківської діяльності та грошового ринку (стабілізаційна) пов'язана зі створенням ефективного механізму державного регулювання діяльності банків [12, с. 18]. Необхідність даного механізму пов'язана із винятковою важливістю забезпеченням стабільності банківської системи для підтримки стійкості фінансово сектору та економіки держави в цілому. Банки переважно працюють із ресурсами своїх клієнтів, а також забезпечують здійснення платежів у економіці, як наслідок стійкість їх функціонування є основою соціально-економічної безпеки держави.

В.В. Коваленко також акцентує на взаємозв'язку функцій банківської системи та її стійкості. Вона визначає фінансову стійкість банківської системи, як стан, у якому банківська система здатна задовільно виконувати наступні функції: забезпечувати ефективний та безперервний рух фінансових ресурсів; якісно оцінювати та управляти ризиками; абсорбувати шоки генеровані фінансовою системою та реальною економікою [15, с. 50].

Багато дослідників не виділяють окремо функцій банківської системи, розглядаючи функції комерційних банків та центрального банків, як складових

банківської системи. Досліджуючи функції комерційних банків науковці переважно пов'язують їх із трьома базовими операціями банку: операції щодо залучення ресурсів – ощадно-капіталотворча функція; операції щодо розміщення ресурсів – кредитно-інвестиційна функція; операції пов'язані зі здійсненням платежів – платіжно-розрахункова функція [12, с. 15]. У підручнику російських фахівців за редакцією І.В. Лаврушина [3, с. 26] визначаються наступні функції банку: акумулювання ресурсів; трансформації ресурсів та регулювання грошового обороту. У фундаментальній роботі з проблем банківського менеджменту Пітера Роуза, у якій розкриваються особливості функціонування банків у розвинених країнах з ринковою економікою, функції та послуги банків ототожнюються [27, с. 2-5]. Даний дослідник виділяє наступні види функцій: кредитну, інвестиційну, ощадну, платежів та розрахунків, трастову, брокерську, страхування, інвестиційного планування, управління потоками готівки. Таким чином, набір функцій банків визначається ключовими послугами (продуктами), які надаються (виробляються) даним фінансовим посередником своїм клієнтам.

Функції центральних банків у більшості країн визначаються спеціальними законодавчими актами, що визначають нормативно-правові основи функціонування центробанків. Зокрема функції Національного банку України визначені законом України “Про Національний банк України” [26]. У відповідності до статті 6 даного закону основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Інші функції Національного банку визначаються у статті 7 зазначеного закону [26].

Другий (широкий) підхід щодо вивчення функцій банківської системи є більш виваженим. По-перше, при визначенні функцій банківської системи необхідно враховувати взаємозв'язок між центральним банком та комерційними банками. По-друге, будь-яке виокремлення функцій банківської системи пов'язане із синтезом функцій центрального та комерційних банків. У межах широкого підходу дослідники можуть самостійно визначати перелік та зміст функцій банківської системи, які є найбільш важливими з точки зору предмету їх наукових пошуків.

Однак, необхідно підкреслювати, що дані функції банківської системи не є універсальними.

Виходячи з функцій кожного рівня та відповідно до основної функції банківської системи – забезпечення стабільного функціонування та розвитку банківської системи, слід виділити такі функції банківської системи: емісійну (монетарну), трансформаційну (посередницьку), акумуляційну, інвестиційну, стабілізаційну, організацію платіжно-розрахункової системи, ефективної взаємодії з іншими системами [18].

Таким чином, увага зосереджена на функціях банківської системи, які впливають на основні параметри макроекономічної рівноваги зокрема: збалансованість основних макроекономічних пропорцій, цінову стабільність та стійкий ріст ВВП. На збалансованість макроекономічних пропорцій впливатиме ефективність виконання наступних функцій банківської системи: трансформація грошових коштів, формування обсягу та структури грошової маси, забезпечення платіжного обороту. Підтримка цінової стабільності в державі сама по собі є основною функцією більшості центральних банків світу, зокрема НБУ. Умови для росту ВВП створюються банківською системою шляхом ефективного виконання усіх функцій комерційних банків та центрального банку, серед яких доцільно виділити: надання необхідної ліквідності економіці шляхом кредитування, забезпечення стійкості грошового ринку, розробка та реалізація грошово-кредитної політики, а також здійснення валютного регулювання.

2. Структура та стратегія розвитку банківської системи в умовах євроінтеграційних процесів

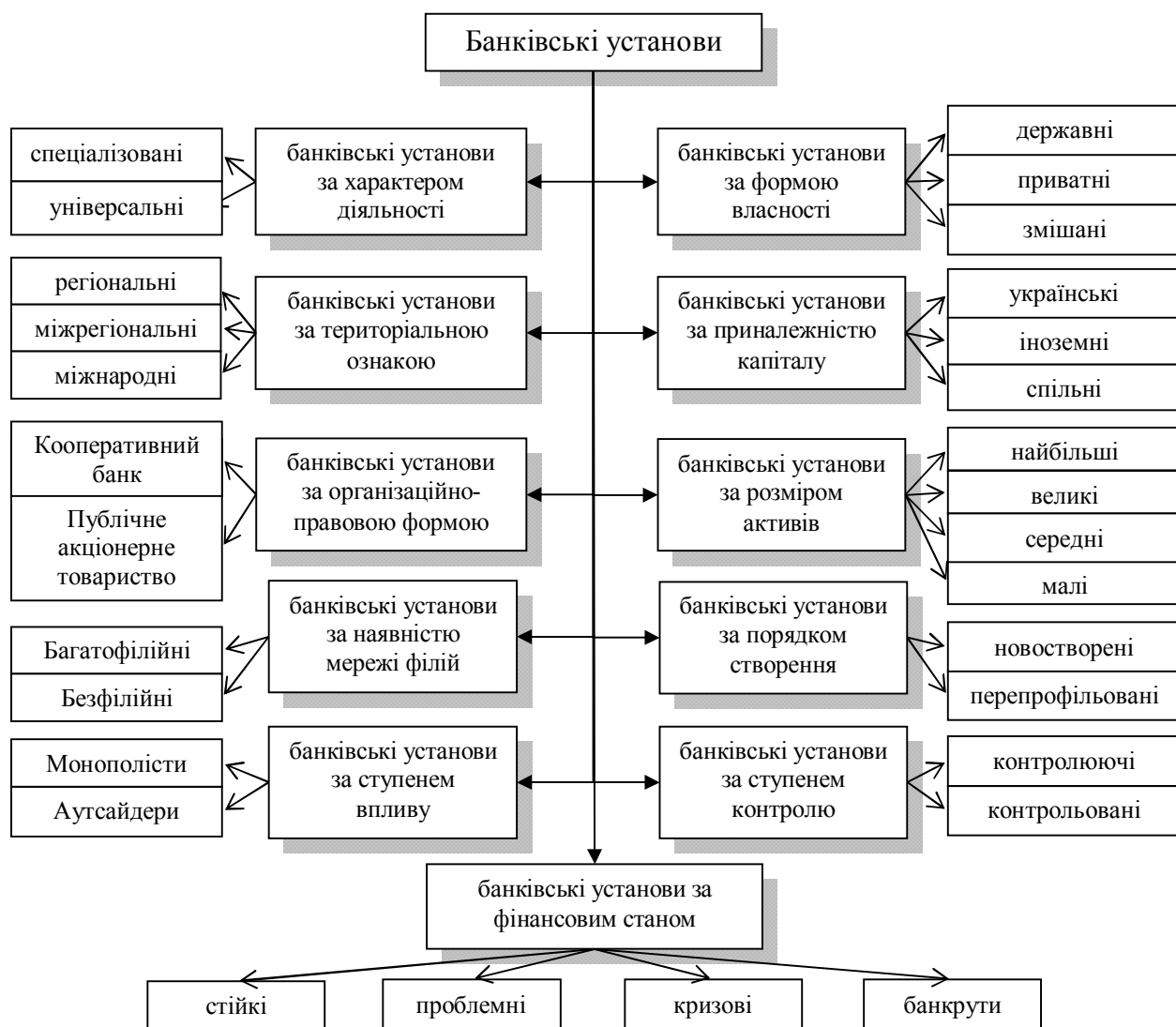
Структура банківської системи не є випадковим об'єднанням її складових елементів, а утворюється відповідно до функцій та цілей банківської системи та систем більш високого рівня, до яких вона належить – фінансової, економічної тощо. Тому в банківських системах розвинених країн світу існують різноманітні банківські установи, діяльність яких визначається не тільки їх власними комерційними інтересами, а і вимогами системи, в яку вони включені.

Під структурою банківської системи розуміють сукупність банків (елементів) та зв'язків між ними, які визначають внутрішній стан та організацію банківської системи як цілісної. Структура банківської системи – це множина всеможливих відносин між її елементами та підсистемами. Вона визначається складом і спеціалізацією банківських установ та сукупністю зв'язків, що їх об'єднують. Поняття “банківська система” та “структура банківської системи” розглядають як рівно масштабні, так як не існує безструктурних систем та позасистемних структур. При дослідженні банківської системи структура виступає як спосіб опису її організації. Структура банківської системи динамічна за своєю природою, її еволюція у часі та просторі відображає процес розвитку системи [19, с. 96].

Структуру банківської системи визначають два основних фактори – економічний і юридичний. На грошово-кредитному ринку, як і на будь-якому іншому, число продавців (банківських структур) залежить від попиту на їх товар. Попит на банківські послуги впливає й на величину функціонуючих банків. Значно впливають на склад банківської системи методи регулювання державою кредитних відносин. Одні законодавчі акти встановлюють порядок і обмежують створення нових банків, інші, впливаючи на організацію банківської справи, визначають тим самим їх структуру та структуру банківської системи у цілому [10, с. 16].

Більшість науковців, серед яких можна виділити О. Бойченко та В. Паламарчука, О. Вовчак, Л. Кузнецову, О. Лаврушина, В. Міщенко, Л. Рябініну виділяють наступні ознаки структурування банківських систем: за характером діяльності, за територіальною ознакою, за організаційно-правовою формою, за

формою власності, за приналежністю капіталу, за наявністю мережі філій, за розміром активів. Відмітимо, що О. Бойченко та В. Паламарчук виділяють ще такі структурні характеристики банків [22, с. 50]: за порядком створення: перепрофільовані та новостворені; за ступенем впливу: монополісти та аутсайдери; за ступенем контролю: контролюючі та контрольовані (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Класифікація ознак структурування банківської системи

Організаційна структура – це сукупність структурних елементів, що взаємопов’язані в ієрархічній послідовності та наділені певними правами та функціями, діяльність яких спрямована на реалізацію завдань управління та досягнення найкращого економічного результату. головний інструмент управління, що регламентує склад, величину, розміщення, профіль діяльності, відповідальність,

підпорядкованість підсистем, поєднаних загальним апаратом управління для виконання всіх цільових функцій системи. Тобто організаційна структура визначає розподіл відповідальності й повноважень усередині системи. Як правило, вона відображається у вигляді графічної схеми, елементами якої є ієрархічно впорядковані організаційні одиниці.

За організаційною структурою сучасні банківські системи поділяють на однорівневі, дворівневі та трирівневі.

Однорівнева банківська система – це організаційна сукупність різних видів банків у їх взаємозв'язку, відповідно до діючого банківського законодавства, яка передбачає горизонтальні зв'язки між банками, універсалізацію їх операцій та функцій [16, с. 221]. При цьому всі банки, що діють у країні (включаючи й центральні банки), перебувають на одній ієрархічній сходинці, виконують аналогічні функції з кредитно-розрахункового обслуговування клієнтури. Такий принцип побудови банківської системи характерний для економічно слаборозвинених країн, а також для країн з тоталітарним, адміністративно-командним режимом управління.

Дворівнева банківська система будується на взаємовідносинах між банками у двох площинах – по вертикалі та по горизонталі: по вертикалі – відносини підлеглості між центральним банком і іншими банківськими установами, що знаходяться на другому рівні, а по горизонталі – відносини рівного партнерства між банківськими установами другого рівня [17, с. 33].

Отже, на першому рівні банківської системи функціонує центральний банк, який відповідає за підтримання стабільності національної валюти і функціонування національно банківської системи. На другому рівні знаходяться банківські установи, які надають банківські послуги та функціонують в умовах конкуренції.

У більшості країн світу організаційна структура проявляється у функціонуванні дворівневих банківських систем, побудова яких відповідає наступним загальним принципам:

- існування законодавчого розмежування функцій центрального банку та всіх інших банківських установ;

- центральний банк не конкурує з банками другого рівня, а його діяльність направлена на реалізацію економічної політики уряду та досягнення загальнодержавних цілей.

- банківські установи другого рівня, які надають клієнтам різноманітні банківські послуги та функціонують в умовах конкуренції на фінансовому ринку.

Трирівнева організаційна структура банківської системи притаманна США, що обумовлено історичними особливостями розвитку економіки та становлення банківської справи в країні [21].

Так, на першому рівні знаходиться Федеральна резервна система (ФРС) – центральна установа у банківській системі, що відповідає за монетарну політику США.

На другому рівні функціонує 12 федеральних резервних банків, кожен з яких обслуговує один з дванадцяти федеральних округів, кордони яких співпадають з кордонами штатів. Федеральні резервні банки виконують роль центрального банку, здійснюючи емісію банкнот, регулювання грошового обігу та виступаючи банком банків та банкіром уряду.

На третьому рівні розмежовують: національні банки – банки, які є членами ФРС, діяльність яких контролюється Контролером грошового обігу (служба Міністерства фінансів) та підпадає під дію всіх федеральних законів, а також правил та інструкцій ФРС; банки штатів – члени ФРС – банківські установи, діяльність яких підпорядковується регулюванню урядами окремих штатів, в яких вони зареєстровані та здійснюють свої операції, та відповідним федеральним законам, так як вони є членами ФРС; та банки штатів – не члени ФРС – банківські установи, діяльність яких підпорядковується лише законодавству штатів [21].

Зазначимо, що в законах України “Про Національний банк України” та “Про банки і банківську діяльність” передбачена 2-х рівнева модель структури банківської системи України, яка відповідає структурам банківських систем розвинених країн – Німеччини, Франції.

На першому рівні знаходиться центральний банк країни, який виконує специфічні функції та відіграє особливу роль в економіці; на другому – банки,

основне функціональне призначення яких це посередництво, або трансформація залучених коштів від юридичних і фізичних осіб у кредити та інвестиції [2, с. 58].

Другий рівень банківської системи характеризується відповідно до Закону України “Про банки і банківську діяльність” поліструктурною будовою, яка не достатнім чином відповідає розвинутих банківським системам країн Західної Європи, і на справі, потребує суттєвого удосконалення.

Згідно статті 4 Закону України “Про банки і банківську діяльність” банки в Україні можуть функціонувати як універсальні або як спеціалізовані. Серед останніх розрізняють ощадні, інвестиційні, іпотечні, розрахункові (клірингові) банки [25]. Спеціалізованим вважається банк, в якого не менше 50% складають активи одного типу, для ощадного банку – якщо більше 50% пасивів є вкладами фізичних осіб [25]. Відповідно до Закону України “Про банки і банківську діяльність” банк сам визначає свою спеціалізацію, а Національний банк контролює його діяльність на підставі окремих нормативів з врахуванням специфічних ризиків.

За розміром активів виділяють банки I групи (найбільші), II групи (великі), III групи (середні), IV групи (малі). Національний банк України кожного року переглядає граничне значення активів для кожної з груп банків і затверджує на рік рішенням Комісії Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків [8].

За рівнем рентабельності банки поділяються на високорентабельні, достатньо рентабельні, низькорентабельні та збиткові. В Законі України “Про банки і банківську діяльність” передбачено, що банки можуть створювати такі банківські об’єднання: банківська корпорація, банківська холдингова група, фінансова холдингова група. Хоча зазначений Закон діє вже майже 3 роки, до цього часу не створено жодного банківського об’єднання, незважаючи на те, що створення банківських об’єднань вважається перспективним шляхом консолідації капіталу, збільшення можливостей кредитування великих проектів і має позитивно впливати як на стабільність та розвиток банківської системи, так і економіки України [25].

Отже, відповідно до Закону України “Про банки і банківську діяльність” та нормативно-правових актів Національного банку України, структура банківської

системи України в основному відповідає банківським системам розвинених країн. Однак, оскільки банківська система України перебуває в стадії формування, вона на справі за своєю структурою є недосконалою. Про недосконалість структури другого рівня банківської системи свідчить відсутність спеціалізованих банків, значна кількість малих банків, відсутність банківських об'єднань, наявність значної кількості низькорентабельних банків, що певною мірою стримує розвиток, як самої банківської системи, так і позитивні зрушення в економіці країни.

До основних напрямів стратегії розвитку банківської системи слід віднести:

- забезпечення режиму чіткої узгодженості грошово-кредитної політики з вимогами зміцнення банківської системи та підвищення довіри до банків;
- створення максимально повної законодавчої бази функціонування банківської системи;
- забезпечення відповідальності банків за прийняті ними зобов'язання перед державою, іншими банками та фінансовими посередниками, фізичними та юридичними особами;
- активне включення банківського капіталу в структурні перетворення економіки;
- досягнення збалансованості попиту і пропозиції грошей шляхом послідовного зниження ставки рефінансування і, відповідно, підвищення попиту суб'єктів підприємницької діяльності на кредитні ресурси;
- розроблення та впровадження сучасних методів управління активами і пасивами банків, створення системи страхування ризиків [7, с. 36].

Стратегія розвитку банківської системи повинна визначати перспективу забезпечення стійкості грошової системи та розвитку національної економіки. Ступінь стабільності банківської системи характеризує ефективність грошово-кредитної та фінансової політики держави, її здатність забезпечити стабільність банківської системи і відповідно – зміцнення національної валюти.

Стратегія повинна містити оцінку сучасного стану, загальних проблем та чинників розвитку банківського сектору; визначення основних цілей та пріоритетних завдань розвитку на визначений період; визначення основних

напрямів державної політики та ключових заходів щодо подальшої розбудови банківської системи, запровадження нових інструментів та послуг, удосконалення системи державного регулювання і саморегулювання та інтеграції до світового фінансового простору.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної банківської системи, в умовах посилення конкуренції, визначальними параметрами фінансового розвитку є:

- зміна в динаміці ринкової частки банків за окремими напрямами діяльності (пріоритети банків в кредитуванні, інвестиційній діяльності, валютних операціях тощо);

- динаміка абсолютного значення прибутку банків з урахуванням інфляційних факторів;

- зміна в динаміці відносних коефіцієнтів прибутковості активів та капіталу.

Зауважимо, що на сьогодні в проекті Комплексної програми розвитку банківської системи України визначені лише окремі пріоритетні цілі розвитку банківської системи, а саме:

- підвищення рівня капіталізації банків, якості та конкурентоспроможності банківських кредитних послуг;

- впровадження сучасних систем управління ризиками та міжнародних стандартів корпоративного управління;

- посилення захисту прав вкладників, клієнтів та кредиторів банківських установ;

- розширення інструментарію рефінансування банківських установ, зокрема, під заставу іпотечних кредитів;

- створення інституту відокремленого банківського нагляду та впровадженні стратегії активного нагляду;

- поглиблення інтеграції в світовий фінансовий простір [19, с. 97].

Потужна банківська система є необхідною умовою забезпечення сталого економічного зростання в країні. Швидка зміна умов функціонування, відкритість зовнішньому середовищу, схильність до внутрішніх перетворень спонукають

банківську систему до постійного удосконалення. Рівень розвитку економіки значною мірою залежить від стану банківської системи.

В економіці, зв'язаній ринковими відносинами, банківська система виконує роль:

1) через банки здійснює керування платежами;

2) акумулює кошти й направляє їх до різних позичальників, при цьому необхідно направляти їх до позичальників, які знайдуть способи їхнього оптимального застосування;

3) банки, діючи відповідно до грошово-кредитної політики Центрального Банку, регулюють кількість грошей, що перебувають в обігу.

Таким чином, стратегії розвитку банківської системи мають свої характерні особливості і повинні застосовуватися зважено і продумано. Сучасне конкурентне середовище висуває підвищені вимоги до реалізації обраної фінансової стратегії розвитку, її значення не можна зводити лише до максимізації доходів в умовах простого розширення кількості послуг по відношенню до вже освоєного їх переліку. Натомість вона повинна полягати у комплексному підході до раціонального залучення та використання стратегічних фінансових ресурсів банку, щоби забезпечити стабільний економічний розвиток банківської системи в стратегічній перспективі.

3. Аналіз функціонування банківської сфери України в умовах світоінтеграції

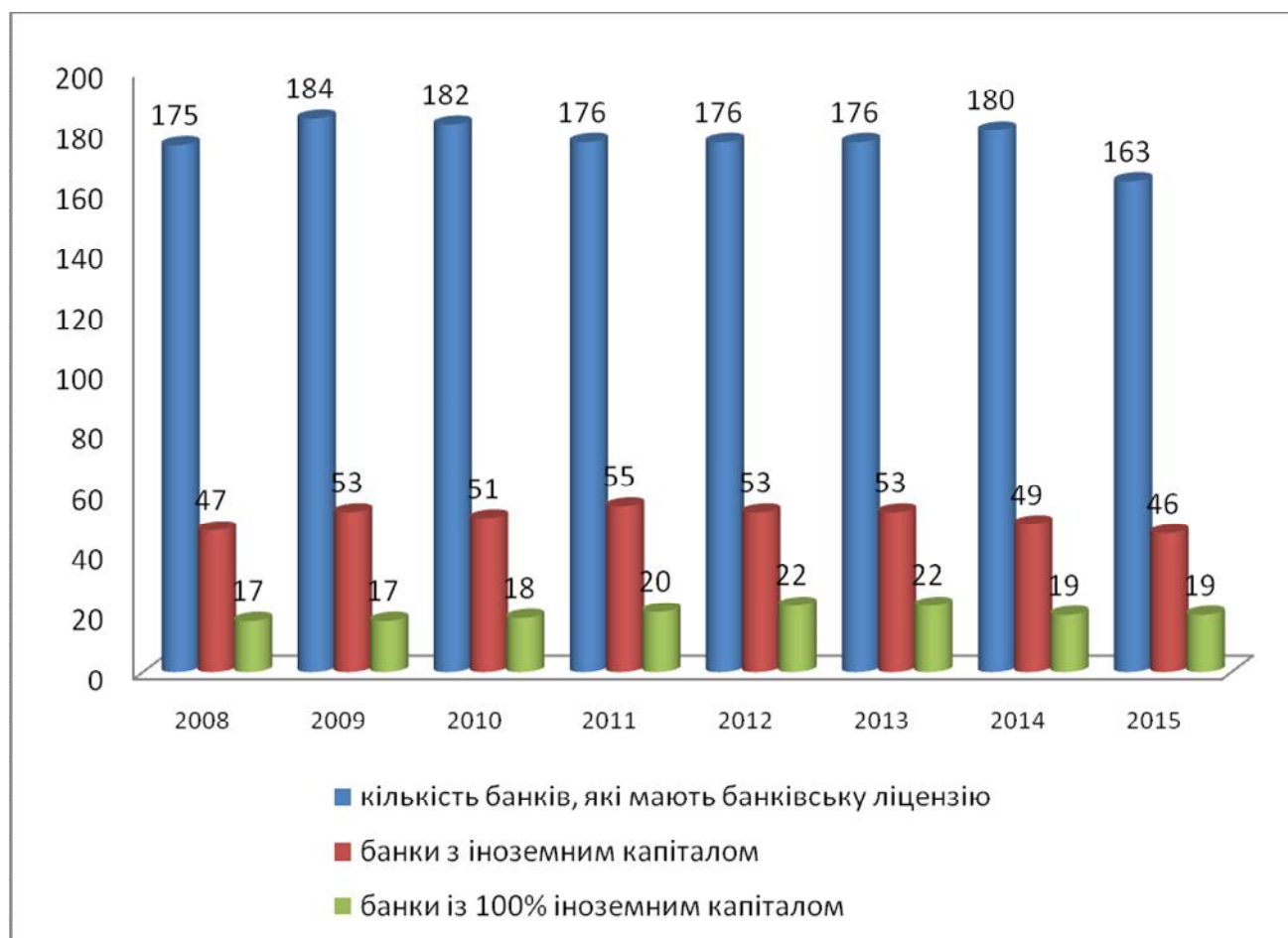
Сучасний розвиток банківських систем відбувається в складних умовах, обумовлених інтеграційними процесами, глобалізацією економічної системи та фінансової як її складової, швидкістю впровадження результатів досліджень науково-технічного прогресу та інформатизації суспільства, загостренням соціально-економічних проблем. Сучасна банківська система України, незважаючи на досить нетривалий період свого функціонування, стала основним елементом національної фінансової системи, яка повинна сприяти економічному відновленню в країні, перерозподілу ресурсів у перспективні напрямки діяльності, створювати умови для підвищення рівня довіри населення щодо захисту заощаджень.

Слід відмітити і те, що основним поштовхом до кризи фінансової системи стало різке зниження (на 40%) курсу національної валюти при високій частці кредитів в іноземній валюті в загальному кредитному портфелі банків, доповнене високим інфляційним тиском. Переважна більшість причин цих проблем є внутрішніми:

- утримання фіксованого курсу гривні протягом тривалого періоду (до травня 2008 р.);
- недосконала система захисту прав кредитора, вкладника й інвестора разом із підвищенням рівня кредитних ризиків;
- низький рівень стійкості банківської системи до кризових явищ, викликаний низькою капіталізацією й високою її фрагментарністю;
- значна частка проблемних активів у портфелі банківських установ;
- відсутність системи вирішення питань проблемних банківських установ і недосконалість оцінювання стабільності банківської системи загалом;
- відсутність необхідних нормативно-правових та інституціональних умов для розвитку фондового ринку й різних фінансових інструментів;
- недостатньо незалежна, непрозора робота регуляторів ринку банківських послуг.

Стагнація в реальному секторі економіки, девальваційні очікування та висока вартість ресурсів в національній валюті були визначальними чинниками розвитку банківського сектору. В аналізованому періоді основні зусилля банки спрямували на зміцнення ресурсної бази, а також поліпшення якості активів за рахунок розміщення вільних ресурсів в ліквідні інструменти з прийнятною дохідністю. Приділялась увага також підвищенню прибутковості основних банківських продуктів та рефінансуванню кредитів. Це дозволило банківській системі вийти на позитивний фінансовий результат.

У банківській системі України процеси глобалізації та інтернаціоналізації проявились через збільшення частки іноземного капіталу у банківському секторі шляхом відкриття філій, представництв та дочірніх банків з іноземним капіталом. На 01.01.2015р. із 163 банків 46 установ мали іноземний капітал, частка якого у статутному капіталі банків зростає з 23% у 2005р. до 32,5% у 2014р. (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Динаміка кількості банків України з іноземним капіталом [20]

Впродовж років присутність іноземних інвесторів у банківському секторі перевищила встановлений МВФ ліберальний (понад 40%) рівень і поступово наближається до традиційного рівня (більше 50% капіталу) присутності іноземного капіталу в національних банківських системах.

Іноземні інвестиції в банківську систему беззаперечно важливі з точки зору надходжень додаткових фінансових ресурсів, посилення між банками конкуренції, розвитку новітніх банківських продуктів і послуг та зниження їх вартості.

Придбання банків України іноземними інвесторами відбувається через продаж їх акцій. Доцільно виокремити наступні методи реорганізації банків України шляхом їх придбання іноземними інвесторами. По-перше, повний продаж, коли нерезидент купує контрольний пакет акцій і банківська установа переходить у власність покупця. По-друге, продаж банків з подальшим спільним веденням бізнесу, який характерний для фінансово промислових груп й найбільших та великих банків. По-третє, ринковий продаж акцій шляхом їх розміщення на Першій Фондовій Торговельній Системі. По-четверте, публічне розміщення акцій на світових фондових біржах IPO.

Вплив іноземного капіталу на банківську систему України має як позитивні так і негативні наслідки. Механізм позитивного впливу включає:

- додаткові інвестиції в національну банківську систему і в національну економіку;
- впровадження передових методів управління, інноваційних банківських операцій і послуг та механізмів їх проведення, методів реорганізації та реструктуризації банків з врахуванням вимог ЄС;
- посилення конкуренції у системі, впровадження високих стандартів управління персоналом, розкриття інформації, контролю за ризиками;
- висока стабільність і надійність банківської діяльності, яка підтверджується тим, що у кризовий і посткризовий періоди у банках із іноземним капіталом не вводились тимчасові адміністрації.

Негативний вплив зумовлений такими моментами:

- загроза фінансовій безпеці держави;

- дочірні структури іноземних глобальних фінансових гравців, такі як “Райффайзен Банк „Аваль”, Укрсоцбанк, Укрсиббанк, ВТБ Банк та інші для проведення своєї політики використовують важелі впливу міжнародних фінансових організацій, які є кредиторами уряду України. Ці установи у найближчому майбутньому будуть націлені на поглинання слабших гравців та на диверсифікацію ризиків урядового дефолту шляхом продажу частини своїх акцій міжнародним кредиторам уряду [7, с. 35];

- встановлення контролю з боку іноземних банків над певними секторами економіки;

- виникнення проблем у банківському регулюванні і нагляді при відкриття філії іноземного банку, яка немає статусу юридичної особи;

- проблеми із формуванням приписного капіталу для філій іноземних банків;

- можливості відтоку капіталів за межі України;

- занижені процентні ставки за депозитами юридичних і фізичних осіб у зв'язку із широким доступом до міжнародних фінансових ринків.

Вважаємо, що регулювання присутності іноземного капіталу у банківській системі України має базуватися на гарантуванні фінансової безпеки держави та конкурентоспроможності вітчизняних банківських установ.

З огляду на ліквідацію окремих банківських установ та збиткову діяльність, обсяг капіталу банків протягом 2014р. зменшився на 44,58 млрд. грн. та на 01.01.2015 р. становив 148023 млн. грн. Регулятивний капітал банків зменшився на 8% або 16 млрд. грн. – до 189 млрд. грн.; статутний капітал – на 5 млрд. грн. або на 3%. Дане скорочення обумовлено переведенням 17 банків у стан ліквідації та збитками, отриманими внаслідок формування резервів (табл. 3.1).

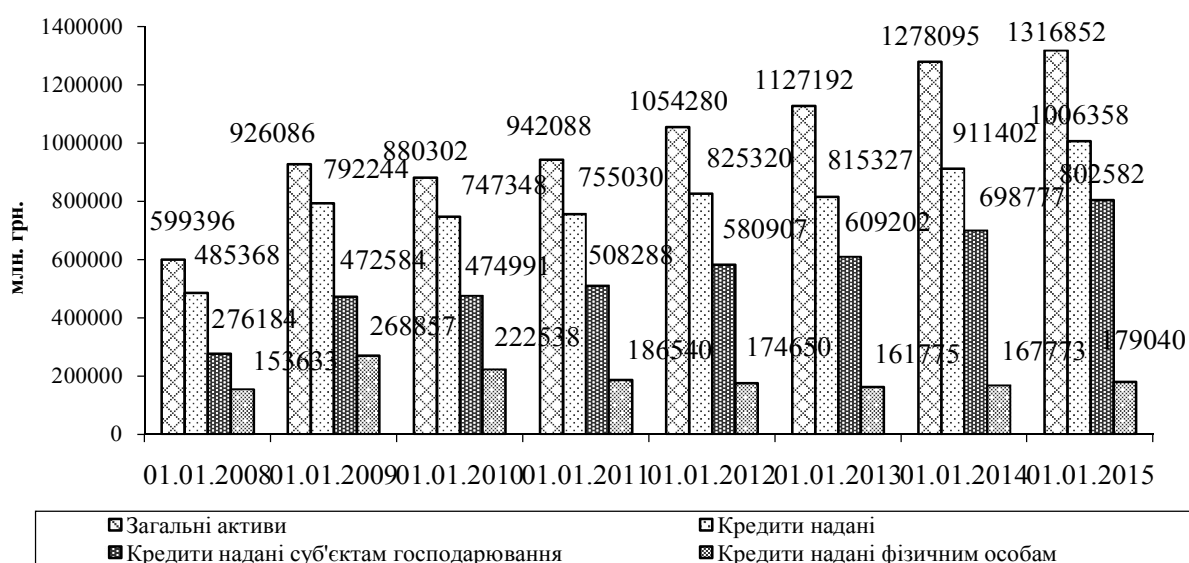
Таблиця 3.1

Капітал банків України у 2000-2014 рр. [20]

Період	Кількість діючих банків, од.	Власний капітал		Статутний капітал	
		млн. грн.	в розрахунку на 1 банк	млн. грн.	в розрахунку на 1 банк
2000	154	6450	41,88	3666	23,81
2001	153	7854	51,33	4576	29,91

2002	157	9981	63,57	6003	38,24
2003	157	12882	82,05	8116	51,69
2004	160	18420	115,13	11605	72,53
2005	163	25445	156,10	16111	98,84
2006	169	42526	251,63	26372	156,05
2007	173	69530	401,91	43133	249,32
2008	184	119263	648,17	82454	448,12
2009	182	115175	632,82	119189	654,88
2010	176	137725	782,53	145857	828,73
2011	176	155487	883,45	171865	976,51
2012	176	169320	962,05	175204	995,48
2013	180	192599	1069,99	185239	1029,11
2014	163	148023	908,12	180150	1105,21

Обсяг загальних активів банківської системи України на початок 2015 р. склав 1316852 млн. грн. Кредитний портфель формує основу дохідних активів банківської системи України (1006358 млн. грн. станом на 01.01.20156 р.). При цьому 802582 млн. грн. складають кредити юридичних осіб та 179040 млн. грн. – заборгованість населення (рис. 3.2). Портфель помірно диверсифікований в розрізі галузей економіки та контрагентів. За даними НБУ , на 01.01.2015 р. року питома вага простроченої заборгованості в кредитному портфелі склала 13,5 % (8,4 % на початок березня 2014р.). Неробочі кредити становили на початок року 12,89 % кредитного портфеля, а їх співвідношення (без урахування резервів) до капіталу становило 30,65 % [20].

Рис. 3.2. Динаміка активів банківської системи [20]

Проте в умовах стагнації зниження вартості ресурсів виявилось недостатньо для активізації попиту на кредити. Нестача «довгих» грошей (середній термін вкладу населення не перевищує 12 місяців) та зависокі процентні ставки продовжують стримувати попит на кредити. Це сприяло зростанню конкуренції банків за надійного позичальника шляхом спрощення процедури отримання кредиту. Зокрема, в багатьох банках збільшені кредитні ліміти на розрахункових рахунках клієнтів (в окремих установах до 10 млрд. грн.), збільшено максимальні терміни кредитування і скорочено термін прийняття рішення щодо надання кредиту, зменшено загальноприйняті коефіцієнти застави. Це дозволило у 2013 р. підтримати попит нефінансових корпорацій на кредити у будівництво та реконструкцію нерухомості [20].

Про обмежені можливості реалізації довгострокових інвестиційних проектів вітчизняними підприємствами засвідчує термінова структура наданих кредитів. У 2014 р. частка довгострокових кредитів, наданих суб'єктам господарювання, продовжила скорочуватися за зростання частки короткострокових кредитів.

Однією із суттєвих причин нарощування проблем у ресурсному забезпеченні банківської діяльності в Україні стало випередження темпів зростання банківських активів відносно темпів зростання рівня капіталізації. При цьому темпи зростання активів, кредитів, зобов'язань і регулятивного капіталу банків України у 2005–2010 рр. значно перевищили темпи приросту валового внутрішнього продукту. В цей період найвищими темпами зростали кредити банків, їх обсяги збільшилися у 8,1 рази. Внаслідок цього співвідношення активів банків до ВВП зросло з 45,5% у 2005 р. до 86,7% у 2010 р. Політика українських банків, що була спрямована на прискорене зростання кредитних операцій, вимагала швидкого нарощування ресурсної бази. Саме тому, зважаючи на проблематику кризового та посткризового періоду, найбільш важливим у системі оптимізації суспільно-економічних пропорцій є встановлення оптимального співвідношення між темпами зростання ВВП та темпами зростання найбільш важливих напрямів роботи банків, зокрема, темпів зростання їх активів.

У структурі залучених ресурсів основним складовими ресурсного потенціалу банків України були кошти фізичних осіб та кошти суб'єктів господарської діяльності (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Динаміка зобов'язань комерційних банків України, млн. грн. [20]

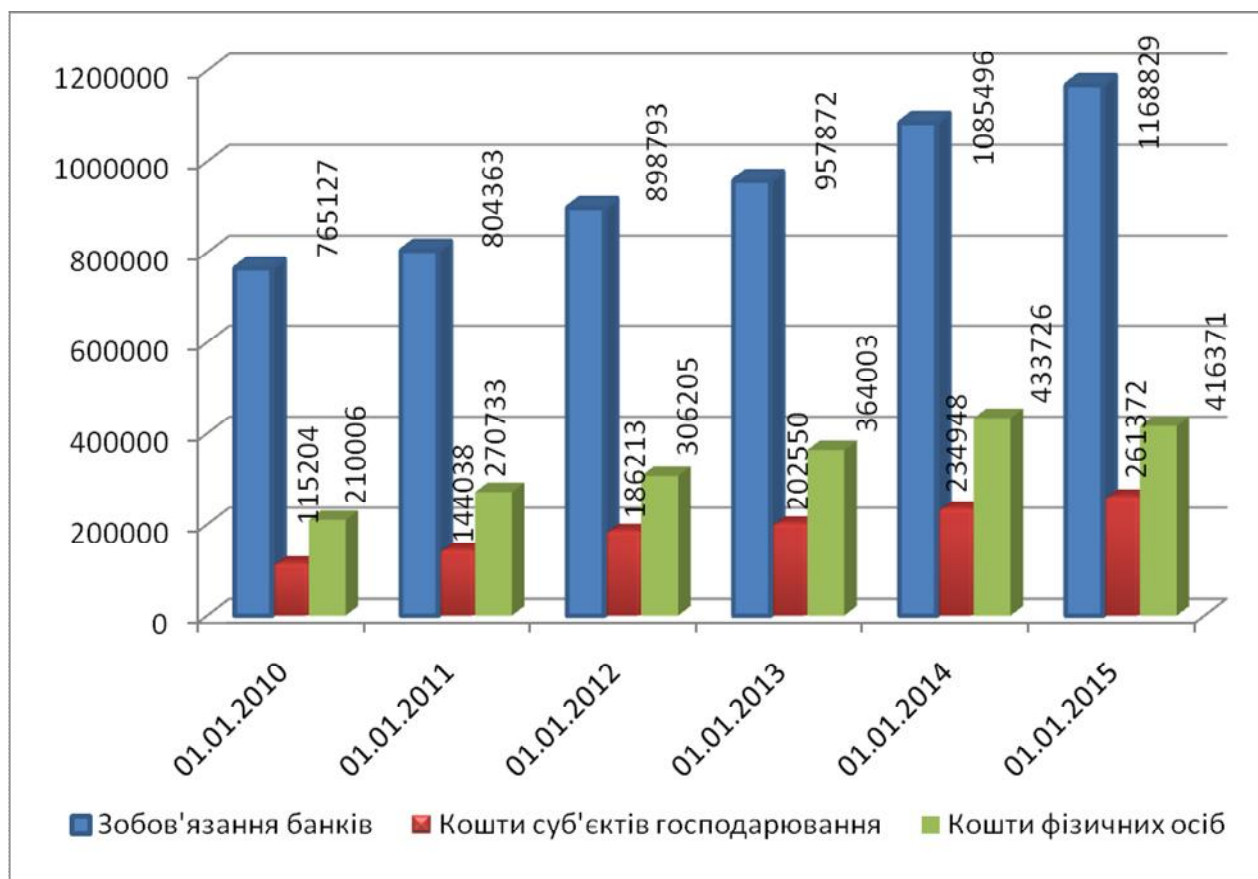
Рік	Зобов'язання банків	з них:	
		кошти суб'єктів господарювання	кошти фізичних осіб
01.01.2008	529818	111995	163482
01.01.2009	806823	143928	213219
01.01.2010	765127	115204	210006
01.01.2011	84363	144038	270733
01.01.2012	898793	186213	306205
01.01.2013	957872	202550	364003
01.01.2014	1085496	234948	433726
01.01.2015	1168829	261372	416371

В 2014 році зобов'язання банків збільшилися на 8333 млн. грн. і склали 1168829 млн. грн. За минулий рік суттєво збільшилися залишки на рахунках корпоративних клієнтів (+26424 млн. грн.) та відбулось зменшення на рахунках приватних клієнтів (17355 млн. грн.) [20].

Загальний обсяг зобов'язань банків за звітний рік збільшився на 7,7% (або на 83,3 млрд. грн.) і на 01.01.2015 р. становив 1 168,8 млрд. грн. (за 2013 рік зростання становило 13,3%). Зобов'язання в іноземній валюті збільшилися за рік на 27,2% (на 135,8 млрд. грн.) – до 634,5 млрд. грн., тоді як у національній валюті скоротилися на 8,9% (на 52,5 млрд. грн.) [20].

Основною складовою зобов'язань банків залишалися залучені депозити: на 01.01.2015 р. кошти фізичних осіб становили 35,6% від загальної суми зобов'язань, кошти суб'єктів господарювання – 24,6%. Загальна кількість відкритих клієнтами рахунків станом на 01.01.2015 р. становила 117,5 млн. шт., 86,0% яких були поточними рахунками. Основний вплив депозитів протягом звітного року спостерігався на рахунках фізичних осіб – кошти фізичних осіб скоротилися на 4,0% (на 17,4 млрд. грн.) – до 416,4 млрд. грн. (за 2013 рік збільшилися на 19,2%). Серед них кошти в

національній валюті скоротилися на 21,4% (на 53,2 млрд. грн.) – до 195,0 млрд. грн. (рис. 3.3). Натомість кошти суб'єктів господарювання протягом року зросли на 12,1%, або на 31,1 млрд. грн., – до 287,7 млрд. грн. Більшу частину коштів суб'єктів господарювання (59,8%) становили кошти в національній валюті. За рік обсяг цих коштів зменшився на 2,5% (на 4,4 млрд. грн.) – до 172,0 млрд. грн., а обсяг коштів в іноземній валюті зріс на 44,3% (на 35,5 млрд. грн.) [20].

Рис. 3.3. Динаміка зобов'язань банків України [20]

В умовах збереження низького рівня довіри до вітчизняного фінансового сектору, багато банківських установ активно використали короткострокові депозити (від 7 днів), що дозволило втримати клієнтську базу без необхідності підвищення процентних ставок.

Основними факторами впливу й індикаторами стану банківської системи країни були:

–збереження негативних тенденцій в економіці країни, що відповідним чином позначається на платоспроможності основних контрагентів банків і стані фінансового ринку в цілому; результатом було збільшення проблемної заборгованості банків при низьких темпах кредитування, а також скорочення вільних ресурсів підприємств на банківських депозитах;

– відсутність чіткої тенденції в ресурсній базі банківських установ і деяка стабілізація клієнтських коштів. При цьому зазначена стабілізація є нестійкою, тому що рівень довіри до банків залишається, як і раніше, низьким;

– нарощування капіталів окремими банками (зокрема, у рамках державної рекапіталізації), що, однак, не робило істотного позитивного впливу на ліквідність цих установ;

–збереження стримуючої грошово-кредитної політики НБУ (одне з вимог МВФ) і спроби стабілізувати валютний ринок за рахунок обмеження пропозиції гривневої ліквідності;

–певне поліпшення платоспроможності банківської системи, основними проблемами якої в найближче півріччя будуть низька якість робочих активів, необхідність залучати додаткові ресурси для погашення рефінансування НБУ, умови, пролонгації якого істотно посилені;

–продовження мораторіїв на задоволення вимог кредиторів у найбільш проблемних банках (починаючи з липня 2009 року тимчасові адміністрації були введені в 7 нових банках, продовжені мораторії на задоволення вимог кредиторів ще в 10 банках, відкрита ліквідаційна процедура по 4 банкам) при відсутності радикальних заходів у цілому по банківській системі (у відмінності від останнього кварталу 2008 року). Такі дії надалі можуть сприяти консолідації банківських активів і догляду за ринком окремих гравців;

–збільшення рівня капіталізації банківської системи. Хоча зростання капіталізації, з огляду на кредитні й ринкові ризики, буде не більш ніж адекватним;

–фінансування іноземними групами своїх дочірніх українських банків на рівні “мінімальної достатності” у чинність високих кредитних і девальваційних ризиків, а також, в окремих випадках, через проблеми з ліквідністю самих материнських груп;

–у структурі ресурсної бази банків усе з більшою вагою переважають короткострокові пасиви, що у свою чергу підвищує ризик ліквідності банківської системи [17, с. 26];

–уповільнення темпу зростання проблемних активів, однак зберігається ймовірність збільшення частки неробочих активів у силу відкладених кредитних ризиків при реструктуризації банками проблемної заборгованості;

–посилення контролю над фінансовими установами з боку регулятора і збільшення тиску на бізнес із боку фіскальних органів у середньостроковій перспективі;

–звуження ліквідності внаслідок збереження ризиків відпливу ресурсної бази, обмежених можливостей рефінансування зовнішніх запозичень, а також через адміністративні заходи Національного банку;

–збереження низького рівня довіри внутрішніх інвесторів і кредиторів до банківської системи;

–посилення тиску на гривню;

–низькі обсяги кредитування [29].

Напрямами оновлення монетарних механізмів для забезпечення якісного економічного розвитку України мають бути наступні.

Активізація кредитування реального сектору економіки шляхом:

– продовження зусиль НБУ щодо зниження процентних ставок;

– вдосконалення механізмів пільгового кредитування інвестиційних проектів шляхом використання довгострокового рефінансування НБУ і державних гарантій;

– лімітування рівня депозитних ставок та встановлення «процентних стель» для кредитів у пріоритетні напрями економічної діяльності;

– розвитку схем пріоритетного фінансування інвестиційних проектів за участю держави та НБУ, активізації іпотечного кредитування, мікрокредитування та кредитування аграрного сектору економіки;

- розвитку інфраструктури підтримки інвестиційного кредитування в частині створення мережі кредитних бюро, інжинірингових компаній, експортно-кредитних агенцій, енергосервісних компаній, гарантійних бюро;

- забезпечення реального функціонування системи фінансових інститутів розвитку (насамперед Державного банку реконструкції і розвитку), фінансових установ і організацій, що обслуговують експортні операції і сільське господарство, здійснюють мікрокредитування;

- розвитку механізмів державно-приватного партнерства, що дозволяє використовувати фінансовий і науково-технічний потенціал приватного сектора в умовах обмеженості держбюджетного фінансування та високої вартості банківського кредитування;

- створення мережі регіональних та інвестиційних банків, компенсаційних фондів для надання пільгових кредитів, що забезпечують швидке розширення інвестиційного сегменту фінансового ринку;

- розробки механізмів кредитної підтримки реального сектора економіки з залученням ресурсів міжнародних фінансових організацій на пільгових умовах (синдиковане кредитування);

- спрощення процедури отримання кредиту за рахунок використання сучасних інформаційних технологій та засобів мобільного зв'язку.

Зміцнення банківської системи необхідно здійснювати шляхом:

- вдосконалення нормативно-законодавчої бази банківського регулювання на основі оновлення міжнародних стандартів;

- продовження процесу консолідації та капіталізації банківської системи;

- стимулювання процесу очищення банків від прострочених активів;

- “подовження” і диверсифікації внутрішньої ресурсної бази банків;

- підвищення прозорості діяльності банківської системи (розвиток кредитних бюро, рейтингових агенцій і запровадження вимоги щодо обов'язкового рейтингування);

- вдосконалення систем банківського ризик-менеджменту та інструментів мінімізації ризиків діяльності банків, зокрема валютного ризику і ризику ліквідності;

- підвищення довіри населення до банківської системи на основі подальшого вдосконалення системи гарантування вкладів та підвищення рівня захищеності коштів юридичних і фізичних осіб, що розміщені на рахунках у банківських установах;

- вдосконалення механізмів виведення з ринку неплатоспроможних банків;

- посилення ролі державних фінансових установ і організацій, у формуванні капіталу яких взяла участь держава, у фінансуванні пріоритетних цілей економічного розвитку;

- усунення накопичених дисбалансів банківських активів і пасивів (термінових і валютних), вирішення проблеми капіталізації, “поганих” активів;

- створення єдиної державної інформаційної системи зі збору, накопичення та обробки даних щодо кредитної історії позичальників (Державного реєстру кредитних історій) для зниження ризиків процесу кредитування [1].

Отже, формування та розвиток банківської системи України відбувається у нестабільних умовах. Зважаючи на складний розвиток економічної та політичної ситуації в країні, недостатню розвиненість ринкових механізмів регулювання діяльністю банківських установ, відносно низький рівень дії інтеграційних процесів – процес удосконалень і реорганізації банківської системи України не завершено. В сучасних умовах вітчизняній банківській системі необхідна реструктуризація, що пов’язано з високим рівнем ризиків, низькою ефективністю діяльності та неоптимальним розподілом фінансових ресурсів.

4. Стратегічні напрями розвитку банківської системи в контексті євроінтеграції

В процесі реалізації функцій банківська система суттєво впливає на якості фінансових ринків, визначає їх ефективність та здатність управляти ризиками, тобто формує умови і якості, які мають безпосереднє відношення до фінансової стабільності. Забезпечення фінансової стабільності в сучасних умовах вимагає інновації існуючої системи регулювання фінансових ринків за двома напрямками – це, по-перше, розбудова відповідної інституційної інфраструктури забезпечення фінансової стабільності і, по-друге, удосконалення інструментарію забезпечення фінансової стабільності.

Необхідна регуляторна інфраструктура розвивається шляхом створення спеціалізованих установ з нагляду і регулювання або за допомогою інших складних структурних рішень. У світовій практиці на сьогодні використовуються три інституційні моделі політики забезпечення фінансової стабільності:

- інтегрована структурна модель розподіляє відповідальність за фінансову стабільність серед органів державного управління, що є ідеальною схемою з точки зору управління, проте залежність центрального банку від уряду погіршує ефективність політики;

- централізована структурна модель передбачає розширення повноважень центрального банку з питань забезпечення фінансової стабільності. Проте централізована модель втрачає ефективність у разі втручання уряду під час кризових подій;

- дорадча модель – найбільш поширена, передбачає створення єдиного системного регулятора стабільності, ради, до складу якої входять представники центрального банку, органу пруденційного нагляду, міністерства фінансів тощо. Мандат ради додатково поширюють на вирішення більш широких питань запобігання і локалізації криз. Проте для ефективного функціонування дорадчої моделі потрібні чіткий розподіл повноважень, достатні ресурси та інструменти регулювання, а також ефективна система діалогу між органами державного управління і системи обміну регуляторною інформацією.

На регіональному рівні найбільш впливовими моделями нової регуляторної інфраструктури є європейська та північноамериканська. Першочерговою ціллю для регуляторних структур є не лише контроль за системним ризиком у фінансовій сфері, а також аналіз процесів нагромадження ризиків у фінансовій системі, які здатні перетворитися у глобальний системний ризик [5, с. 6].

В Україні, як і в інших країнах, наявність успішно працюючого фінансового сектору, зокрема банківського, є необхідною умовою створення ефективної ринкової економіки. Це пов'язано з його провідним значенням у забезпеченні рівня нагромаджень та інвестицій, які необхідні в умовах зростання економіки.

Для підвищення ефективності інвестицій необхідне існування міцної банківської системи і фінансових ринків. Завдання банківської системи не зводиться лише до забезпечення фінансових розрахунків між економічними агентами. Вона повинна сприяти створенню умов для акумулювання нагромаджень усіх економічних суб'єктів і перетворенню їх на інвестиції.

Вплив глобалізації особливо сильно став позначатися на розвитку світової банківської системи в середині 90-х років. Число угод зі злиття і поглинання, включаючи банківську систему, різко зросло в порівнянні з початком 80-х років. З одного боку, це було викликано прагненням зміцнити позиції на ринку, з іншого – необхідністю підтримки конкурентоздатності.

Укрупнення корпоративних компаній, їхні зростаючі потреби в сфері банківського обслуговування, особливо у фінансуванні, забезпеченні виходу на міжнародні ринки капіталу, спричиняють збільшення числа й масштабів синдикації кредитів і випусків цінних паперів, оскільки навіть найбільші банки з ряду причин (регулятивних, політики керування ризиками й ін.) не здійснюють великі кредитні угоди поодиночі.

Крім обсягів, у які ставить комерційні банки НБУ, великий вплив на діяльність українських банків мають їхні зарубіжні контрагенти. Мова йде про те, що з появою в Україні банків із частковим іноземним капіталом, а також зі стовідсотковими іноземними інвестиціями конкуренція на ринку банківських послуг посилилася. Це досягається і тим, що іноземні банки мають великий вплив на

кредитні ставки, на середні тарифи за надання послуг. Крім того, іноземні банки мають більші обсяги капіталу, більшим накопиченим досвідом, твердою корпоративною культурою.

У результаті залишатися на ринку банківських послуг дрібним банкам стає нерациональним. Зі сформованої ситуації є два виходи: або ліквідація, або укрупнення шляхом злиттів.

Крім злиття декількох банківських установ, необхідно розглянути злиття банківської установи зі страховою компанією. Подібні злиття вже давно стали характерними як у світовій банківській практиці, так і в Україні. Оскільки діяльність банку прямо пов'язана зі страхуванням ризиків, наданням гарантій, злиття банку зі страховою компанією або установою дочірньої страхової компанії є більшим досягненням для банку і забезпеченням його успішної діяльності в майбутньому [14, с. 30].

Результати аналізу сучасного стану банківської системи України вказують на існування недоліків, які показують, що основних цілей її розвитку – забезпечення стійкості, прозорості та конкурентоспроможності – нині не досягнуто. Існування цих недоліків викликано низкою проблем.

Зрозуміло, що багато проблем, котрі впливають на розвиток банківської системи, знаходяться поза її площиною. Найбільш важливі з них:

- 1) повільні темпи ринкових перетворень реального сектору економіки;
- 2) слабкий і недостатньо прозорий фінансовий стан значної кількості підприємств;
- 3) слабкий розвиток фондового ринку, а також ринку землі і нерухомості;
- 4) незахищеність прав кредиторів і вкладників [29, с. 139].

Проте розвиток банківської системи обмежується і через проблеми, притаманні самій банківській системі. Основними серед них є:

- 1) низький рівень капіталізації банків, як наслідок – нездатність банківської системи забезпечити економічне зростання необхідними за обсягами, ціною і термінами ресурсами;
- 2) низька якість та конкурентоспроможність банківських послуг;

3) невідповідність принципів корпоративного управління банків міжнародним стандартам;

4) недостатній рівень управління банківськими ризиками.

Звернемося до світової практики. У сфері порятунку банківського і страхового секторів від банкрутства накопичений великий досвід взаємодії цих фінансових інститутів.

Все більша кількість банків здійснює придбання діючих страхових компаній. Найбільш велика операція такого роду – придбання Lloyds Bank 57% капіталу провідної компанії зі страхування життя Abbey Life. У Німеччині також не існує обмежень на участь банків, промислових та інших фірм у капіталі страхових компаній. Разом з тим у ділових і політичних колах ведуться гострі дискусії з приводу розробки регулюючих заходів у цій сфері. У ряді західноєвропейських країн зберігаються обмеження на подібні участі. У Бельгії тільки приватні ощадні каси можуть брати участь у капіталі страхових компаній. При цьому сума участі не повинна перевищувати 5% власного капіталу ощадкаси і 5% капіталу страхової компанії. В Італії розглянуті участі до останнього часу були заборонені. Виключення становили операції, дозволені Банком Італії. Недавно уряд оголосив про свій намір пом'якшити це правило [6, с. 16].

Виходом зі становища, що склалося, може стати або збільшення статутного капіталу шляхом додаткової емісії, або злиття декількох малих і середніх банків. Тільки в такому випадку ситуація зміниться, а українські банки стануть більш стійкими до криз і більш стабільними у своєму розвитку.

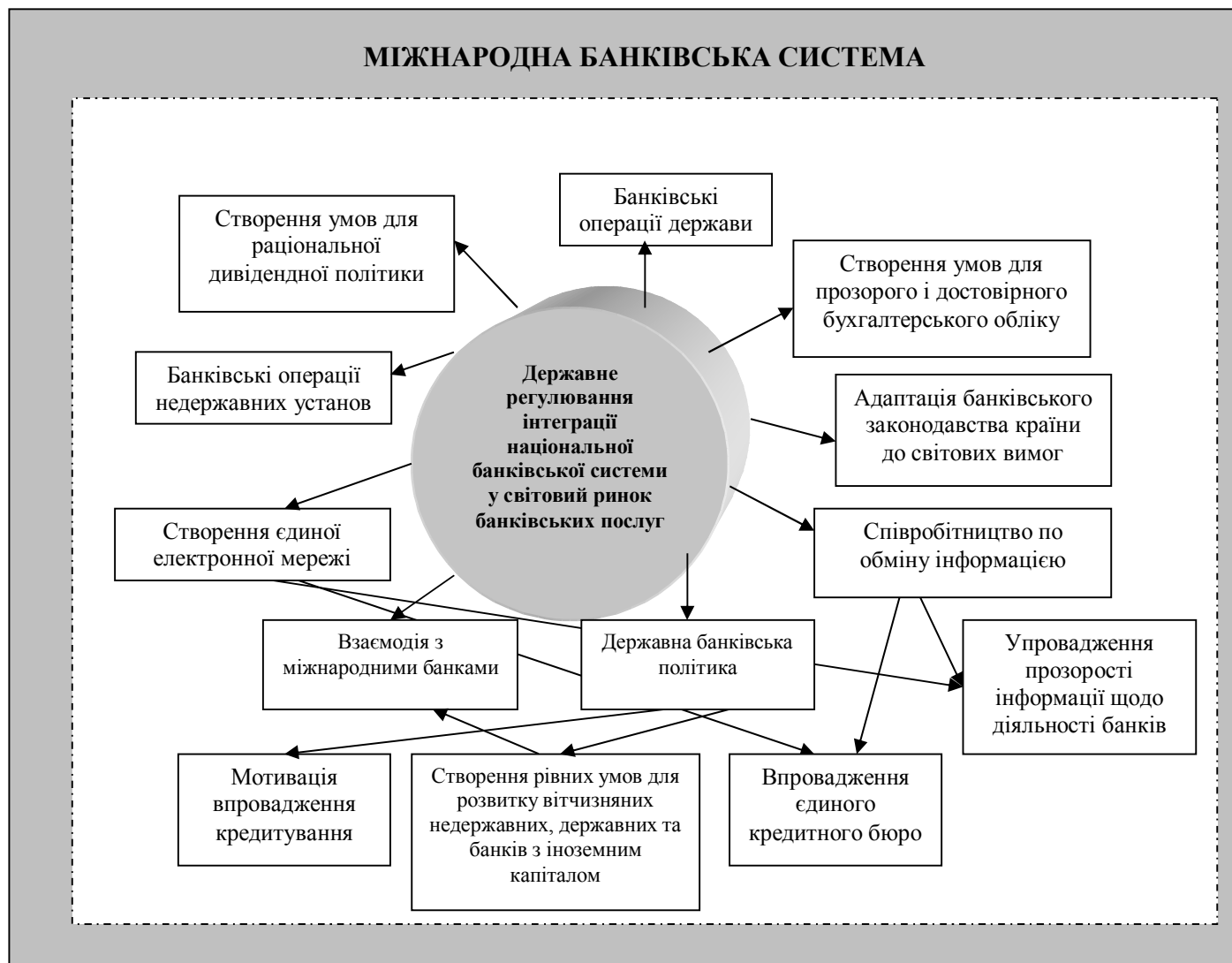
Крім того, говорячи про глобалізацію в сфері банківських послуг, не можна не сказати про присутність представництв і дочірніх установ банків зі світовим ім'ям. Іноземні банки майже не мають потреби в рекламі, рідко залучають кошти українського населення. Іншими словами, вони майже не виходять за рамки обслуговування своїх традиційних клієнтів. Для обмеження негативного впливу участі іноземних банківських установ на розвиток вітчизняної банківської системи виникає необхідність впровадження регулюючих заходів з боку Національного банку України, основною метою яких буде оцінка ефективності політик, що

проводяться іноземними банками, рівня забезпечення потреб у фінансових ресурсах підприємств реального сектору та населення та застосування обмежень щодо банківських установ, діяльність яких не відповідає необхідним критеріям.

Важливим напрямком розвитку національної банківської системи є державна підтримка її інтеграції у світовий ринок банківських послуг в аспекті реалізації стратегічного напрямку інтеграції національної економіки у світове господарство. У зв'язку з цим найважливішим завданням держави є дослідження тенденцій на фінансових ринках світу та створення умов для входження України у світову банківську систему [15].

Механізм інтеграції банківської системи України у світову представлено на рис. 4.1 як сукупність форм, методів та інструментів, а також ланцюгів та елементів, взаємодія яких спрямована на забезпечення ефективного функціонування національної банківської системи як складової частини світового ринку. Цьому сприятиме подальший розвиток банківської системи, головними завданнями якого є:

- 1) залучення до банків додаткового акціонерного капіталу;
- 2) розробка банками планів підвищення рівня капіталізації з урахуванням зростання обсягів активних операцій;
- 3) покращення якості капіталу та забезпечення достатнього рівня покриття капіталом ризиків, що приймаються банками;
- 4) стимулювання капіталізації прибутку в банках, зокрема шляхом вдосконалення оподаткування банків;
- 5) активізація процесів консолідації банків;
- 6) розвиток структури банківського сектору в напрямі оптимального поєднання великих банків з розгалуженою мережею філій, регіональних, кооперативних і спеціалізованих банків з метою наближення до населення повноцінних банківських офісів;
- 7) приділення уваги питанням забезпечення надійності банківських автоматизованих систем, їх резервування (дублювання), а також розроблення ефективних планів відновлення безперебійного функціонування зазначених систем у разі негативної дії на них зовнішніх факторів;

Рис. 4.1. Механізм інтеграції України у світову банківську систему

- 8) створення умов для розширення спектра електронних банківських технологій;
- 9) підвищення освітнього рівня персоналу банків;
- 10) стимулювання розвитку факторингу та лізингу;
- 11) створення умов для суттєвого розширення безготівкових розрахунків в економіці шляхом заміщення готівкових розрахунків на безготівкові платіжні інструменти через запровадження сучасних технологій оплати праці, виплати пенсій тощо, а також збільшення масштабів здійснення населенням платежів за товари і послуги у безготівковій формі, зокрема за допомогою платіжних карток;

12) стимулювання зниження ціни банківських послуг та вирівнювання умов кредитування в іноземній та національній валютах;

13) стимулювання банківського обслуговування малого та середнього бізнесу, населення, розвиток нових сегментів ринку банківських послуг, які орієнтовані на надання їх широкого спектра, зокрема роздрібного споживчого кредитування та іпотеки.

На сьогодні актуальною є проблема досягнення прозорості, надійності та конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи. Підвищення ефективності діяльності банківської системи України є необхідною складовою загальної стратегії розвитку економіки країни в умовах глобалізації світової економіки. Адже позитивні ефекти від інтеграції України можливі лише у випадку високої конкурентоспроможності вітчизняних фінансово-кредитних інститутів. Набуття вітчизняною банківською системою фінансової міцності, стабільності, високої довіри з боку суспільства, відповідності сучасним світовим стандартам забезпечать підвищення її конкурентоспроможності та ефективності. Передумовами цього має бути досягнення збалансованого розвитку всіх секторів фінансового ринку та поліпшення на цій основі трансмісійних механізмів, нівелювання дисбалансу в розвитку окремих сегментів реального сектору економіки, можливість максимального згладжування впливу зовнішніх шоків на внутрішній ринок за рахунок швидкого перетікання потоків капіталу, високий рівень довіри до національної валюти та вітчизняних банківських установ, зменшення присутності іноземної валюти в операціях на внутрішньому ринку та як засобу заощаджень, зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування та активна концентрація внутрішніх заощаджень.

ВИСНОВКИ

Сучасну банківську систему слід розглядати як ланку фінансово-кредитної системи, що представлена сукупністю банківських інститутів, які перебувають у тісному взаємозв'язку і структурній взаємозалежності та функціонують відповідно до встановленої нормативно-правової бази.

Однією з основних тенденцій фінансової глобалізації є тісна взаємодія банківських систем різних країн. На сьогоднішній день глобалізаційні процеси набувають вирішального значення, саме вони визначають напрями розвитку світової економіки, впливають на пріоритети розвитку та фінансову політику різних країн світу.

На сьогоднішньому етапі розвитку банківської системи України, що характеризується посиленням конкуренції, одним з пріоритетних завдань, яке стоїть перед вітчизняними банками, є забезпечення їхнього розвитку та стабільного функціонування. Діяльність банку відбувається за умов постійно змінюваної загальноекономічної та соціально-політичної ситуацій, які різною мірою впливають на стабільність банківської установи та ефективність виконання нею своїх функцій. Виходячи з функцій кожного рівня та відповідно до основної функції банківської системи – забезпечення стабільного функціонування та розвитку банківської системи, слід виділити такі функції банківської системи: емісійну (монетарну), трансформаційну (посередницьку), акумуляційну, інвестиційну, стабілізаційну, організацію платіжно-розрахункової системи, ефективної взаємодії з іншими системами

Структура банківської системи не є випадковим об'єднанням її складових елементів, а утворюється відповідно до функцій та цілей банківської системи та систем більш високого рівня, до яких вона належить – фінансової, економічної. Під структурою банківської системи розуміють сукупність банків (елементів) та зв'язків між ними, які визначають внутрішній стан та організацію банківської системи як цілісної.

Визначальним чинником розвитку банківської системи є необхідність управління змінами на основі обґрунтованої процедури їх передбачення і

регулювання, тобто формування стратегії розвитку. Стратегія розвитку повинна містити оцінку сучасного стану, загальних проблем та чинників розвитку банківського сектору; визначення основних цілей та пріоритетних завдань розвитку на визначений період; визначення основних напрямів державної політики та ключових заходів щодо подальшої розбудови банківської системи, запровадження нових інструментів та послуг, удосконалення системи державного регулювання і саморегулювання та інтеграції до світового фінансового простору.

Важливою складовою трансформації сучасної економіки є посилення інтеграційних процесів. Глобалізація і інтеграція світової економіки є двома важливими факторами, які визначають розвиток на межі XXI століття. В найбільш загальному вигляді фінансова глобалізація являє собою об'єктивний процес, що передбачає поступове об'єднання національних фінансових ринків на основі вільного та ефективного руху капіталу між країнами і регіонами, посилення ролі фінансових центрів, масштабності валютних і кредитних операцій, а також формування системи наднаціонального регулювання і нагляду.

Основними наслідками фінансової глобалізації, що найбільшим чином впливають на функціонування та розвиток банківських систем є наступні: концентрація банківського капіталу, транскордонні процеси злиття і поглинання, що призводять до виникнення невеликої кількості глобальних банків, що здатні контролювати значні обсяги фінансових ресурсів та впливати на функціонування національних банківських систем; втрата контролю над фінансовими процесами на рівні урядів окремих держав та одночасне підвищення ролі міжнародних фінансових установ, що займаються надглядом та регулюванням фінансових відносин; активізація поширення фінансових криз пов'язана з посиленням взаємодії та взаємозалежності національних економік. В таких умовах фінансові потрясіння одних країн призводять до зародження кризових явищ в інших; значне зростання обсягів міжнародного банківського кредитування; поступовий розвиток інтегрованої банківської діяльності, яка поєднує традиційну банківську справу, інвестиційну діяльність та страхування.

З метою розвитку банківської системи в контексті глобалізації необхідним є забезпечення фінансової стабільності, шляхом проведення моніторингу і аналізу стану фінансової системи, які включають: макроекономічні умови, ситуацію на фінансових ринках, стан фінансових установ, характеристики фінансової інфраструктури, оцінку вразливості системи; оцінювати ситуації, наскільки вони прийнятні, загрозливі або критичні. Дане оцінювання ґрунтується на визнанні зв'язку між рівнем ризиків у фінансовій системі і станом фінансової кон'юнктури, передбачає розробку відповідного аналітичного інструментарію для вимірювання системних ризиків; реалізовувати заходів, спрямованих на вирішення ситуації, що склалася: превентивні, коригуючі, оперативні заходи.

Подальший розвиток банківської системи України неможливий без врахування об'єктивних процесів світової фінансової глобалізації та особливостей розвитку економіки в умовах інтеграції. Чим швидше та ефективніше адаптується банківська система до умов світової фінансової діяльності, тим швидше просуватиметься процес інтеграції України. Цьому сприятиме подальший розвиток банківської системи, головними завданнями якого є: залучення до банків додаткового акціонерного капіталу; розробка банками планів підвищення рівня капіталізації з урахуванням зростання обсягів активних операцій; активізація процесів консолідації банків; розвиток структури банківського сектору в напрямі оптимального поєднання великих банків з розгалуженою мережею філій, регіональних; створення умов для розширення спектра електронних банківських технологій; стимулювання зниження ціни банківських послуг та вирівнювання умов кредитування в іноземній та національній валютах; стимулювання банківського обслуговування малого та середнього бізнесу, населення, розвиток нових сегментів ринку банківських послуг, які орієнтовані на надання їх широкого спектра, зокрема роздрібного споживчого кредитування та іпотеки.

Для забезпечення стабільного та ефективного розвитку банківської системи України обов'язковими вимогами є: ефективна система нагляду за якістю капіталу банківських установ, ліквідністю та ризиками; висока прозорість діяльності банківських установ, висока оперативність реагування на ризики органів

регулювання і нагляду; використання адекватних механізмів грошово-кредитного регулювання та діяльності центральних банків; створення та розширення діяльності банків розвитку та спеціалізованих банківських установ. Це дає можливість підвищити ефективність функціонування вітчизняної банківської системи та економічного розвитку України в цілому в умовах глобалізації світової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азізова К.М. Комплексна оцінка достатності ресурсного потенціалу банку [Електронний ресурс] / К.М. Азізова // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2014. – №1. – Режим доступу: http://www.business-inform.net/pdf/2014/1_0/236_241.pdf.
2. Банківські операції [Текст]: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янської, О.Г. Коренева. – 2-ге вид, перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 796с.
3. Банковское дело [Текст] / под. редакцией И. О. Лаврушина. – 4-изд., стер. – М. : КНОРУС, 2006 – 768 с.
4. Батковський В. А. Банківська система і управління міжнародними потоками капіталу [Текст] / В. А. Батковський // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – Суми, 2007. – №22. – С. 168-177.
5. Батковський В. А., Даниленко А. А., Домрачев В. М. Перспективи впливу глобальних тенденцій розвитку економіки та фінансової системи на Україну [Текст] / В. А. Батковський, А. А. Даниленко, В. М. Домрачев // Вісник НБУ. – 2009. – грудень. – С. 3-9.
6. Батковський В. А., Любка О. В. Сучасні тенденції розвитку банківського сектора та нові виклики глобальній фінансовій стабільності [Текст] / В. А. Батковський, О. В. Любка // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2012. – Випуск 138. – С. 13-18.
7. Гідулян А. Державна фінансово-кредитна політика в площині розвитку банківської системи України [Текст] / А. Гідулян. // Вісник НБУ. – 2009. – №10 (164). – С. 35-40.
8. Грошово-кредитна політика в Україні [Текст] / За ред. В.І. Міщенко. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 305 с.
9. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин в умовах ринкового реформування економіки [Текст]: монографія / О.В. Дзюблюк. – К.: Поліграф-книга, 2000. – 512 с.

10. Егорова Н. Е. Предприятие и банки: Взаимодействие, экономический анализ, моделирование [Текст]: учеб.-практ. пособ. / Н. Е. Егорова, А.М. Смулов. – М.: Дело, 2002. – 456 с.

11. Енциклопедія банківської справи України [Текст] / редкол. В. С. Стельмах (голова) та ін. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.

12. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків [Текст]: навчальний посібник / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.

13. Зарицька І.А. Особливості функціонування банківського капіталу в глобальному економічному просторі [Текст] / І.А. Зарицька // Актуальні проблеми економіки – 2009. – №2 (92). – С. 129-142.

14. Кириченко О. Тенденції злиття та поглинання в банківському секторі економіки України [Текст] / О. Кириченко // Банківська справа – 2008. – №5. – С. 29-37.

15. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика [Текст]: монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”. – 2010. – 228 с.

16. Колісник М.Б. Сутність та структурна побудова банківської системи України [Текст] / М.Б. Колісник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.1 – С. 220-226.

17. Костюк О. Євразійські перспективи розвитку банківських систем [Текст]: монографія / [за заг. ред. О. Костюка, М. Лін, Г. Омета]. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”. – 2010. – 157 с.

18. Національний банк і грошово-кредитна політика [Текст]: Підручник/ За ред. А.М. Мороза та М.Ф. Пуховкіної. – К.: КНЕУ, 1999 – 368 с.

19. Онищенко Ю.І. Банківська система як складова фінансової системи [Текст] / Ю.І. Онищенко // Науковий вісник ОДЕУ. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2009. – №8 (86). –С. 95-104.

20. Основні показники діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/bank_supervision/dynamics.htm.

21. Офіційний сайт Федеральної резервної системи США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.federalreserve.gov.

22. Паламарчук В.О. Банківська діяльність за умов перехідної економіки: економіко-правові аспекти [Текст] / В.О. Паламарчук, О.К. Бойченко // Фінанси України. – 1998. – №3. – С. 46-58.

23. Петров А.О. Розвиток міжнародного банківського бізнесу в умовах глобалізації [Текст] / Петров А.О. // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечение иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ. – 2009. – Т 2. – С. 896-900.

24. Петров А.О. Формування і розвиток міжнародного банківського бізнесу в умовах глобалізації [Текст] / Петров А.О. // Сучасний стан та перспективи розвитку банківської справи в Україні. Матеріали II Міжнародної науково-практична конференція. Львів, 21-22 травня 2009 р. – Львів, 2009. – С. 66-69.

25. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 07.02.2000 № 2121-III. – Режим доступу : // <http://zakon1.rada.gov.ua>.

26. Про Національний банк України [Електронний ресурс]: Закон України від 20.05.99 № 679-XIV. – Режим доступу: // <http://zakon1.rada.gov.ua>.

27. Роуз П. С. Банковский менеджмент [Текст] / пер. с англ. со 2-го изд. ; П. С. Роуз. – М. : Дело, 1997. – 768 с.

28. Савченко, Т. Г. Структура механізму впливу банківської системи на рівноважні стани у економіці [Текст] / Т. Г. Савченко // Економіка і регіон. – 2011. – № 4 (31). – С. 53-59.

29. Чуб О.О. Банківська діяльність у контексті інтеграції та глобалізації [Текст] / О.О. Чуб // Фінанси України. – 2008. – №1. – С. 138-146.